

КОНЦЕПТУАЛЬНА СТРУКТУРА СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ СПОЖИВЧИМИ ТОВАРАМИ ТА ПОСЛУГАМИ

КАЧАН Олег

Львівський торговельно-економічний університет
<https://orcid.org/0009-0001-0496-0186>
e-mail: kachan71y@icloud.com

Встановлено, що метою функціонування внутрішньої торгівлі є ефективна й повноцінна реалізація функцій торгівлі в системі національної економіки, зокрема щодо забезпечення процесів обміну товарів та послуг на гроші / інший еквівалент вираження їх вартості або ціни), задоволення економічних інтересів продавців у збуті продукції (товарів, послуг) та потреб покупців і кінцевих споживачів у товарах (послугах), зростання внутрішнього виробництва та нарощення місткості внутрішнього ринку, реалізація соціальних завдань. Запропоновано систему внутрішньої торгівлі товарами та послугами розділяти на дві підсистеми – (1) умовно «структурно-статична» (галузево-секторальна підсистема, що складається з елементів функціонального, організаційного, соціального та територіального блоків) та (2) «функціонально-динамічна» (регулювання розвитку з елементами інституційних, середовищних та ресурсних умов господарювання в сфері торгівлі, стратегічного та оперативного інструментарію управління, очікуваними результатами та критеріями перевірки їх досягнення).

Ключові слова: внутрішня торгівля, споживчі товари та послуги, державне управління, внутрішній ринок.

CONCEPTUAL STRUCTURE OF THE SYSTEM OF DOMESTIC TRADE IN CONSUMER GOODS AND SERVICES

KACHAN Oleh

Lviv University of Trade and Economics

The article provides a scientific substantiation of the conceptual structure of the system of domestic trade in consumer goods and services, highlighting the purpose of functioning, the branch-sectoral subsystem and the subsystem of regulation of the development of domestic trade. The systemic role and nature of the functioning of domestic trade in consumer goods and services has both primary and resulting features. Actually, the positive effects and results for the country and its territories are consequential, while the formation of a full-fledged internal trade system in the studied sector of the economy is primary. This is the relevance of the theoretical and methodological formulation of the problem of identification of the composition and structure of the elements of such a system. It has been established that the purpose of the functioning of internal trade is the effective and full realization of the functions of trade in the system of the national economy, in particular with regard to ensuring the processes of exchanging goods and services for money / another equivalent of expressing their value or price), satisfying the economic interests of sellers in the sale of products (goods, services) and the needs of buyers and end consumers in goods (services), the growth of domestic production and increasing the capacity of the domestic market, the implementation of social tasks. The system of internal trade in goods and services is divided into two subsystems - (1) conditionally «structural-static» (industry-sectoral subsystem consisting of elements of functional, organizational, social and territorial blocks) and (2) «functional-dynamic» (regulation of development with elements of institutional, environmental and resource conditions of management in the field of trade, strategic and operational tools of management, expected results and criteria for checking their achievement). It is with a systematic approach to the functional-structural decomposition of domestic trade in consumer goods and services that a much better understanding of the principles of functioning and approaches to the regulation of trade in the consumer market emerges.

Keywords: internal trade, consumer goods and services, public administration, internal market.

КАЧАН, О. (2023). КОНЦЕПТУАЛЬНА СТРУКТУРА СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ СПОЖИВЧИМИ ТОВАРАМИ ТА ПОСЛУГАМИ. *Development Service Industry Management*, (4), 29–33. [HTTPS://DOI.ORG/10.31891/DSIM-2023-4\(4\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4(4))

KACHAN, O. (2023). CONCEPTUAL STRUCTURE OF THE SYSTEM OF DOMESTIC TRADE IN CONSUMER GOODS AND SERVICES. *Development Service Industry Management*, (4), 29–33. [https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4\(4\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4(4))

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Системна роль і характер функціонування внутрішньої торгівлі споживчими товарами й послугами має як первинну, так і результуючу ознаки. Власне, позитивні ефекти та результати для країни і її територій є наслідковими, тоді як формування повноцінної системи внутрішньої торгівлі в досліджуваному секторі економіки – первинними. У цьому актуальність теоретико-методичної постановки проблеми ідентифікації складу та структури елементів такої системи.

Саме за системного підходу до функціонально-структурної декомпозиції внутрішньої торгівлі споживчими товарами та послугами з'являється значно краще розуміння і принципів функціонування та підходів до регулювання галузі торгівлі на споживчому ринку.

Аналіз досліджень та публікацій

Внутрішня торгівля, як предмет наукових пошукувань, достатньо активно досліджувалася у публікаціях вітчизняних та зарубіжних науковців, у тому числі з огляду на її системну роль і вплив на функціонування та розвиток національного господарства країни в цілому. Заслужують на увагу висновки та науково-методичні підходи до структурного декомпонування системи внутрішньої торгівлі, напрацьовані і запропоновані дослідниками, які значну частину своїх наукових пошукувань присвятили безпосередньо проблематиці торгівлі, зокрема із урахуванням вітчизняної специфіки. Тут варто виділити праці таких науковців, як В. Апопій, Г. Апопій, М. Барна, Ю. Березівський, Т. Васильців, А. Герасименко, З. Добуш, І. Копич, М. Куницька-Іляш, П. Куцик, В. Лагутін, В. Лісіца, І. Лопачук, Р. Лупак, А. Мазаракі, І. Мельник, О. Михайленко, В. Місюкевич, А. Мокій, Н. Руцишин та ін.

Виділення невирішених частин

Справедливо розуміти, що, набуваючи ознак властивої однорідної системи, внутрішня торгівля споживчими товарами та послугами одночасно слугує невід'ємною підсистемою системи вищого порядку – національного господарства, де має більш глобальну роль і завдання, а саме щодо забезпечення реалізації споживчої вартості сукупного національного продукту, опосередкування міжрівневих, міжфункціональних і міжгалузевих зв'язків та відносин, задоволення потреб населення та підприємств, виступу органічної складовою ринку товарів та послуг, а також сферою товарного обігу.

Формулювання цілей статті

Метою статті є наукове обґрунтування концептуальної структури системи внутрішньої торгівлі споживчими товарами та послугами, виділяючи мету функціонування, галузево-секторальну підсистему та підсистему регулювання розвитку внутрішньої торгівлі.

Виклад основного матеріалу

В. Апопій категорично наголошує виключно на системному підході під час дослідження внутрішньої торгівлі. На переконання науковця, ні спроби інституціалізації цього поняття (у межах вітчизняного нормативно-правового поля), ні його змістове визначення у межах групи Класифікатора видів економічної діяльності G «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів» не надають повноцінної характеристики всьому тому спектру функцій і завдань (як прямих, так і опосередкованих), які реалізує внутрішня торгівля в системі національної економіки [1, с. 6].

У дослідженні «Система регулювання внутрішньої торгівлі України» зазначається, що внутрішній торгівлі властива органічна єдність її функціонально-структурних елементів та комплексний характер як функціонування, так і розвитку, що дає підстави визначати її системою, яка, при тому, невід'ємна і одна з базисних підсистем національної економіки. Системність також визначається провідною ознакою, характеристикою та навіть засадничим принципом ефективного державного управління (а, підчас, і регулювання) розвитку внутрішньої торгівлі споживчими товарами та послугами і саме це доводить до висновку, що досягнення системності у поступі внутрішньої торгівлі – найбільш важливий критерій її сталого зростання і, що важливіше, реалізації базисних функцій [2, с. 7–12].

І. Мельник, досліджуючи проблеми та перспективи розвитку сфери товарного обігу України, ототожнює її з внутрішньою торгівлею в сегменті товарів (за виключенням послуг). Науковець розглядає внутрішню торгівлю як сукупність відносин (економічних, інституційних та ін.), які виникають між суб'єктами торгівлі та покупцями під час купівлі-продажу товарів. Опосередковує або ж робить можливими такі відносини система всіх видів ресурсів, головними з яких є фінансові, кадрові та матеріально-технічні [3, с. 76–77]. Важливим аспектом слід вважати виділення галузевих складових внутрішньої торгівлі, до яких, згідно авторської позиції, віднесені: оптова та роздрібна торгівля; надання послуг; готельно-ресторанний бізнес, сфера домашнього виробництва і споживання; продаж та споживання необліковуваних товарів (послуг); сфера інноваційної діяльності; інвестиційний, фінансовий, інформаційний сектори, ринок праці та ін. Утім, така позиція достатньо дискусійна, особливо щодо праці, яка не є товаром, а також товарів (послуг), які реалізуються не на регулярних засадах у спеціально відведених для торгівлі об'єктах чи на електронних майданчиках.

Фокус авторського підходу знову ж таки на системності, коли зазначається, що внутрішню торгівлю не можна розглядати в іншому спектрі, а ніж як складну динамічну систему, елементами якої слугують: суб'єкти, об'єкти, інститути, інституційна інфраструктура та інформаційна, ринкова, матеріальна, фінансова підсистеми. Цікавим видається коло суб'єктів системи внутрішньої торгівлі, до яких запропоновано відносити виробників товарів, суб'єктів фінансової, інноваційної, інвестиційної, інформаційної інфраструктури, домогосподарства, державу (однак як суб'єкта економічних відносин) та її інститути, населення. Відтак,

йдеться про систему управління внутрішньою торгівлею, структурними елементами якої М. Барна вбачає: науково-прикладний блок (теоретико-методологічна основа, методологія, принципи, визначальна логіка, критерії), практичний базис (методи і моделі регулювання, цілі, завдання та функції управління), управлінську частину (парадигмальні підходи до управління, рівні менеджменту та механізми управління) [4, с. 64].

Прискіпливий аналіз низки інших публікацій, присвячених дослідженню системи внутрішньої торгівлі споживчими товарами та послугами з позиції її державного управління [5, с. 111; 6, с. 20–34; 7; 8, с. 136–142], дозволяє окреслити типовий склад її елементів: суб'єкти управління (органи державної влади, державного управління та місцевого самоврядування); об'єкти впливу (соціально-економічні умови, інституціональне середовище, організаційно-правові відносини, потенціал внутрішньої торгівлі, соціальна відповідальність галузі та її суб'єктів, ін.); форми регулювання (прямі, непрямі); методи підтримки й стимулювання; механізми регулювання; інструменти активізації розвитку (правові, економічні, фінансові та ін.); інструментальні засоби (концепції, стратегії, програми); заходи врегулювання (дозволи, ліцензії, пільги, стимули, штрафи).

У праці «Теоретико-методичні засади та прикладні механізми державного регулювання розвитку внутрішньої торгівлі» склад елементів системи державного управління внутрішньою торгівлею доповнюється блоком стратегічного планування, де окреслюються мета та завдання її розвитку, функції регулювання (аналіз, планування, організація, мотивація та контроль) та низкою додаткових методів впливу, як от інформаційні правові, організаційно-технологічні, адміністративні, соціально-психологічні [9, с. 106]. При цьому до об'єктів державної політики, які не згадувалися вище, автори відносять виробничі та торговельні потужності, конкурентоспроможність суб'єктів галузі, модернізацію інфраструктурного підкомплексу, масштаби і структуру експорту та імпорту товарів (послуг), платоспроможний попит підприємств, організацій та населення. Однак, Н. Руцишин, у дослідженні [10, с. 30–46], як на наш погляд, справедливо зміщає акценти в бік значно системніших результатів функціонування та розвитку галузевих систем, зокрема внутрішньої торгівлі споживчими товарами та послугами. Йдеться про структурні зміни та інституційні реформи. Й, на правду, в сфері внутрішньої торгівлі це означає структурно й просторово збалансований розвиток цього сектора національного господарства та внутрішнього ринку країни і її регіонів, підвищення рівня незалежності та стійкості, а відтак і економічної безпеки держави, зміцнення конкурентних переваг вітчизняних суб'єктів торгівлі товарами та сфери послуг, покращення інших критично важливих для країни зі здоровою ринковою економікою параметрів, включно з монополізацією ринків, детінізацією економічних відносин, деофшоризацією податків, вдосконаленням інституційно-правового поля комерційної господарської діяльності у сферах виробництва та збуту продукції (товарів, робіт, послуг), становленням інститутів захисту права власності, справедливої конкуренції, привабливого інвестиційного клімату тощо.

Як справедливо зазначається у [11, с. 1785–1798; 12, с. 19–38], досягнення таких змін базується на врегулюванні структурних співвідношень у системі внутрішньої торгівлі споживчими товарами та послугами, якими є обсяги виробництва, постачання, продажу та споживання товарів і послуг; частка іноземного капіталу та потенціалу в системах: внутрішнього виробництва і просування на внутрішній ринок країни товарів (послуг), торговельних мереж та електронної комерції, транспортно-логістичних, а також ресурсних можливостей; територіальний розвиток торгівлі; інвестиційне, фінансове та інше ресурсне забезпечення внутрішнього виробництва; соціально-економічні сектори внутрішньої торгівлі; споживчі і якісні характеристики товарів, міри їх безпечності, а також доступності для кінцевого споживача; структурні співвідношення внутрішньої і зовнішньої торгівлі та зовнішньоторговельний баланс країни.

У дослідженні [13, с. 56; 14, с. 20–29] вибудована концептуальна конфігурація системи регулювання розвитку внутрішньої роздрібною торгівлі. Вагоме методико-прикладне значення цієї розробки полягає в тому, що, по-суті, показано цілісну систему державного управління розвитком внутрішньої торгівлі споживчими товарами та послугами на засадах цілісної сукупності її елементів та взаємозв'язків між ними. Така система не є ізольованою від її зовнішнього середовища, а, відтак, враховує умови – так звані фактори «входу» у цю систему (здебільшого це ресурсне й інституційне забезпечення, однак також інші характеристики середовища функціонування та розвитку внутрішньої торгівлі і її суб'єктів) та результати «виходу» зі системи (показники масштабів та ефективності функціонування внутрішньої торгівлі споживчими товарами та послугами та суб'єктів господарювання, що її утворюють).

Розуміння повного ланцюга ітерацій на шляху просування продукції (товарів, послуг) від їх виробника / імпортера до кінцевого споживача дозволяє ідентифікувати всіх фактичних і потенційних ключових учасників – безпосередніх економічних агентів у системі внутрішньої торгівлі споживчими товарами та послугами. Таким чином, на основі узагальнення вище наведеного, вважаємо за доцільне сформулювати авторське концептуальне бачення системи внутрішньої торгівлі споживчими товарами та послугами, структура якої наведена на рис. 1.

Перспективи подальших досліджень варто пов'язати із визначенням системи чинників, вплив яких обумовлює підвищення ефективності державного регулювання системи внутрішньої торгівлі споживчими товарами і послугами. Відповідно ґрунтовне визначення структурних та функціональних характеристик системи внутрішньої торгівлі споживчими товарами і послугами дозволить сформулювати прогресивний інструментарій модернізації цієї системи та соціально-економічного розвитку країни загалом.

Література

1. Апопій В. В. Актуальні проблеми сучасного розвитку внутрішньої торгівлі України. *Торгівля, комерція, підприємництво*. 2015. Вип. 18. С. 5–10.
2. Система регулювання внутрішньої торгівлі України : монографія ; за ред. В. В. Апопія, І. М. Копича. Київ : Академвидав, 2012. 424 с.
3. Мельник І. М. Соціально-економічна модернізація сфери товарного обігу: проблеми теорії та практики : монографія. Львів : Растр-7, 2018. 358 с.
4. Барна М. Ю. Концепція розвитку системи внутрішньої торгівлі України в сучасних умовах трансформації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 10. С. 63–70.
5. Лопашук І. А., Апопій Г. В. Система торгівлі на селі як об'єкт державного регулювання і підтримки. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. Вип. 6(116). С. 110–114.
6. Внутрішня торгівля України : монографія / А. А. Мазаракі, В. Д. Лагутін, А. Д. Герасименко. Київ : КНТЕУ, 2016. 864 с.
7. Формування системи внутрішньої торгівлі України: теорія, практика, інновації : монографія ; за ред. В. В. Лісиди, В. І. Місюкевич, О. М. Михайленко. Полтава : ПУЕТ, 2020. 232 с.
8. Лупак Р. Л. Розвиток підприємництва в умовах імпортонасичення внутрішнього ринку України. *Підприємництво і торгівля*. 2018. Вип. 22. С. 136–142.
9. Теоретико-методичні засади та прикладні механізми державного регулювання розвитку внутрішньої торгівлі : монографія ; за ред. П. О. Куцика, Т. Г. Васильціва. Львів : Вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2016. 379 с.
10. Руцишин Н. М. Теоретико-методологічні засади та прикладні інструменти реалізації потенціалу банківської системи в забезпеченні структурного реформування економіки : монографія. Львів : СПОЛОМ, 2020. 404 с.
11. Lupak R., Kuniyska-Iliash M., Berezivskiy Y., Nakonechna N., Ivanova L., Vasylytsiv T. Information and analytical support system of enterprise competitiveness management. *Accounting*. 2021. № 7(7). P. 1785–1798.
12. Стратегія та механізми зміцнення просторово-структурної конкурентоспроможності регіону : монографія ; за ред. А. І. Мокія, Т. Г. Васильціва. Львів : ПАІС, 2010. 488 с.
13. Добуш З. О. Державне регулювання розвитку роздрібною торгівлі в Україні : дис. ... к.е.н., спец. 08.00.03. Львів : ЛТЕУ, 2014. 208 с.
14. Лупак Р. Л. Державна політика управління безпекою розвитку внутрішнього ринку із застосуванням інструменту імпортозаміщення. *Економічний форум*. 2017. № 4. С. 20–29.

References

1. Apopii, V. V. (2015) Actual problems of the modern development of internal trade of Ukraine. *Trade, commerce, entrepreneurship*. Issue 18. P. 5–10.
2. Apopii, V. V., Kopych, I. M. (2012). System of internal trade regulation of Ukraine. Kyiv : Akademvydav. 424 p.
3. Melnyk, I. M. (2018). Socio-economic modernization of the sphere of commodity circulation: problems of theory and practice. Lviv : Rastr-7. 358 p.
4. Barna, M. Yu. (2015). The concept of the development of the internal trade system of Ukraine in modern conditions of transformation. *Investments: practice and experience*. No. 10. P. 63–70.
5. Lopaschuk, I. A., Apopii, G. V. (2015). The system of trade in the countryside as an object of state regulation and support. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*. Issue 6(116). P. 110–114.
6. Mazaraki, A. A., Lagutin, V. D., Gerasimenko, A. D. (2016). Internal trade of Ukraine. Kyiv : KNTEU. 864 p.
7. Lisitsy, V. V., Misyukevich, V. I., Mykhaylenko, O. M. (2020). Formation of the internal trade system of Ukraine: theory, practice, innovations. Poltava : PUET. 232 p.
8. Lupak, R. L. (2018). Development of entrepreneurship in conditions of import saturation of the domestic market of Ukraine. *Entrepreneurship and trade*. Issue 22. P. 136–142.
9. Kutsyk, P. O., Vasylytsiv, T. G. (2016). Theoretical and methodological principles and applied mechanisms of state regulation of the development of domestic trade. Lviv : LTEU. 379 p.
10. Rushchyshyn, N. M. (2020). Theoretical and methodological principles and applied tools for realizing the potential of the banking system in ensuring structural reform of the economy. Lviv : SPOLOM. 404 p.
11. Lupak, R., Kuniyska-Iliash, M., Berezivskiy, Y., Nakonechna, N., Ivanova, L., Vasylytsiv, T. (2021). Information and analytical support system of enterprise competitiveness management. *Accounting*. No. 7(7). P. 1785–1798.
12. Mokii, A. I., Vasylytsiv, T. G. (2010). Strategy and mechanisms for strengthening the spatial and structural competitiveness of the region. Lviv : PAIS. 488 p.
13. Dobush, Z. O. (2014). State regulation of the development of retail trade in Ukraine. Lviv : LTEU. 208 p.
14. Lupak, R. L. (2017). State security management policy for the development of the domestic market using the import substitution tool. *Economic Forum*. No. 4. P. 20–29.